

Kanunlar Çerçevesinde Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) (1925-2022)

Supreme Military Council (SMC) Within the Framework of Laws (1925-1922)

Güzin Çaykırın

Doç. Dr. Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi; Askerî Tarih Uzmanı.

Assoc. Prof. Dr. Ministry of National Defence, Department of Archives and Military History; Military History Specialist/Ankara/Turkiye

E-posta: guzincaykiran@gmail.com

ORCID ID: 0000 0002 8524 8405.

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makale / Research Article

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Haziran/ Winter-December

Geliş/Received: 23 Eylül /September 2023

Kabul/Accepted: 24 Kasım/November 2023

Yayın/Published: 30 Aralık/December 2023.

Atıf/Cite As

Çaykırın, Güzin. "Kanunlar Çerçevesinde Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) (1925-2022)". *Demokrasi Platformu Dergisi*, (2023), 12/39, 146-168.

İntihal/Plagiarism

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi ve intihal tespit edilmemiştir. /This paper was checked for plagiarism. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Güzin Çaykırın)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Güzin Çaykırın % 100

Web: <https://www.demokrasiplatformu.com/dergi/>

e-mail to: demokrasiplatformudergisi@gmail.com **Publisher** Serkan Yorgancılar, Ankara-Turkiye.

Öz

Yüksek Askerî Şura, ilk olarak II. Mahmut döneminde 7 Şubat 1837 tarihinde Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî adıyla kurulmuştu. 19 Şubat 1837'de de ilk nizamnamesi yayınlanmıştı. Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'nin başlıca görevi, askerî alandaki yeni düzenlemeler hakkında fikirler üretmek, kişilerin askerlik ile ilgili sorunlarını çözüme kavuşturmak, Batılı devletlerin askerlik usul ve kurallarını tercüme edip Osmanlı ordusunda uygun düzenlemeler yapmak ve tüm bu konularda merkezi örgüte teklifler sunmaktı. Dolayısıyla şura, Osmanlı askerî sistemini modern ordu sisteminde yeniden düzenlemek üzere kurulmuş bir kuruluş idi. Cumhuriyet döneminde ise Ali Şura-yı Askerî adıyla 29 Nisan 1925 tarihinde 636 sayılı kanunla kurulmuştu. Şuranın kuruluş amacı, "Kuvvet Komutanlıklarında terfi ve taltif usulleri, savaş ve barışta askerî teşkilat, konuş, askerî inşaat faaliyetleri, silahlanma, eğitim-öğretim faaliyetleri, askerî kıyafet ve teçhizatı, askerî kanunlar gibi konuları müzakere etmektir. Netice itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti döneminde Yüksek Askerî Şura'nın üç kanunla yeniden düzenlendiği görülmektedir. Ayrıca 2017 yılında ilk defa Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Çalışmada Yüksek Askerî Şura'nın kuruluşu, işleyişi, işleyişinde meydana gelen değişiklikler kanunlar bağlamında karşılaştırma yöntemi ile ortaya konulacaktır. Ayrıca Yüksek Askerî Şura'ya dair yapılan yasal düzenlemeler, tablo şeklinde ek kısmında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Ordusu, 636 Sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu, 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu, 2317 Sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu, 8 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018).

Abstract

The Supreme Military Council was first established during the reign of Mahmut II on 7 February 1837 under the name Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî. On 19 February 1837, its first charter was published. The main duties of the Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî were to produce ideas about new regulations in the military field, to resolve the military problems of individuals, to translate the military procedures and rules of Western states and to make appropriate arrangements in the Ottoman army, and to submit proposals to the central organisation on all these issues. Therefore, the Council was an organisation established to reorganise the Ottoman military system into a modern army system. In the Republican period, it was established under the name of Ali Şura-yı Askerî on 29 April 1925 with Law No. 636. The purpose of the establishment of the Council was to discuss issues such as "promotion and promotion procedures in the Force Commands, military organisation in war and peace, speech, military construction activities, armament, education and training activities, military clothing and equipment, and military laws. As a result, it is seen that the Supreme Military Council was reorganised with three laws during the Republic of Turkey. In addition, the Supreme Military Council Regulation

was published for the first time in 2017. In this study, the establishment, functioning, and changes in the functioning of the Supreme Military Council will be revealed through a comparison method in the context of the laws. In addition, the legal regulations regarding the Supreme Military Council are presented in the appendix in the form of a table.

Keywords: Turkish Army, Supreme Military Council Law No. 636, Supreme Military Council Law No. 1612, Supreme Military Council Law No. 2317, Presidential Decree No. 8 (2018).

Giriş

Yüksek Askerî Şura, askerî konuların üst düzeyde görüşüldüğü bir kuruldur. Türklerde Askerî Şura geleneği, Orta Asya Türk Devletleri'nden başlamak üzere Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu Beylikleri, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ni de içine alan uzun bir geçmişe sahiptir. Örneğin Büyük Hun İmparatorluğunda her yılın ilk ayında Tanrı Kutu'nun sarayında komutanlar toplanır, ordunun durum ve ihtiyacı hakkında görüşülür, gereken emirler verilir ve buna göre de askerî tedbirler alınır. Selçuklularda ise askerî işler, Divan-ı Arz'da görüşülürdü. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında da askerî meseleler, Divan'da sonraki süreçlerde ise Divan-ı Hümayun'da karara bağlanırdı.¹

Bilindiği üzere 19. yüzyıl, Osmanlı askerî teşkilatı için bir değişim ve dönüşüm yüzyılıdır. Bu yüzyılda Yüksek Askerî Şura, ilk olarak II. Mahmut zamanında 7 Şubat 1837 tarihinde Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî adıyla kurulmuştu. 19 Şubat 1837'de de Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'nin ilk nizamnamesi yayınlanmıştı. Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî'nin başlıca görevi, askerî alandaki yeni düzenlemeler hakkında fikirler üretmek, kişilerin askerlik ile ilgili sorunlarını çözmek, Batılı devletlerin askerlik usul ve kurallarını tercüme edip Osmanlı ordusunda buna göre düzenlemeler yapmak ve tüm bu konularda merkezi örgüte teklifler sunmaktı. Dolayısıyla Yüksek Askerî Şura, Osmanlı askerî sistemini modern ordu sisteminde yeniden düzenlemek üzere kurulmuş bir kuruluş idi. Askerî Şura'nın ilk başkanı Mirliva Hayrettin Paşa idi. Osmanlı'da Şura'nın üye sayısı 8 ila 17 arasında değişmekteydi. Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî, Tanzimat döneminin en istikrarlı meclisi idi. Osmanlı ordusu için birçok

¹ *Yüksek Askerî Şura Tarihçesi* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2001) 9-13.

düzenlemeler yapan Şura, II. Abdülhamit devrinde kaldırılarak vazifeleri, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi içine alınmıştı.²

1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edilmiş ve Osmanlı Devleti, meşruti monarşi ile yönetilmeye başlanmıştı. Bu dönemde askerî anlamda da yeni düzenlemeler yapılmıştı. II. Meşrutiyet döneminden 1925 yılına kadar Askerî Şura'nın teşkiline dair bir nizamname ve dört kararname çıkmıştır. İlk olarak 8 Eylül 1908 tarihinde Sadrazam Kamil Paşa döneminde Harbiye Nezareti'nde "Meclis-i Meham-ı Harbiye" (Askerî Şura) adıyla bir komisyon kurulmuştu. Komisyon, Harbiye Nazırı başkanlığında Müşir Ahmet Muhtar ve İbrahim Ethem Paşalar ile Tophane Nazırı ve Hassa Ordusu (1'inci Ordu) Komutanı, Genelkurmay (Erkan-ı Harbiye) Başkanı Topçu ve İstihkâm generallerinden oluşturulmuştu. Komisyonun başlıca görevi, Osmanlı Devleti'nin savunulmasını sağlayacak olan Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaçlarını tamamlamakla beraber gerekli tedbirleri almak ve orduyu düzene koymak için hazırlanacak kanunları incelemektir. Ancak komisyon çalışmalarında süreklilik sağlanamamıştı. Genelkurmay Başkanı Ahmet İzzet Paşa tarafından 20 maddelik bir nizamname hazırlanmış ve nizamname, 14 Ağustos 1909 tarihinde uygulanmaya başlanmıştı.³ Söz konusu Şura, 3 Ocak 1914'te Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasıyla birlikte kaldırılmıştı. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmişti. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Mütareke Dönemi'nde 2 Ağustos 1919'da İstanbul Hükümeti tarafından yeni bir Askerî Şura teşkil edilmişti. Şura'ya Harbiye Nazırı başkanlık etmekteydi ve toplamda dokuz üyesi bulunmaktaydı. Ancak Şura, 1 Eylül 1919'da lağvedilmişti. İkinci Askerî Şura ise 16 Aralık 1920'de kurulmuş, 18 Nisan'da ise lağvedilmişti. Bu Osmanlı Devleti'nin son Askerî Şurası olacaktı.⁴

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan iki yıl sonra yani 1925'te 636 sayılı kanunla Yüksek Askerî Şura teşkil edilmişti. Sonraki süreçte Şura, 1612 sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu (1972) ve kanun niteliği taşıyan 8 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018) ile yeniden düzenlenmiştir. Çalışma, Yüksek Askerî Şura'nın kuruluşu, görevleri, işleyişi vb. konuları, *kanunlar çerçevesinde* ele almıştır. Konu hakkında münferit bir çalışma tespit edilememiştir. Buradan yola çıkarak çalışmanın ileride

² Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî için bakınız: Cevat Aksu, (Ankara: Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî (Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 1-107.

³ 1913 yılında Alman İslah Heyeti'nin İstanbul'a gelmesiyle birlikte heyet başkanı Tümgeneral Liman von Sanders, Askerî Şura üyeliğine getirilmiştir. Güzin Çaykırın, "Alman İslah Heyeti'nin Askerî Eğitim Faaliyetleri (1913-1918)", *Türk Askerî Eğitim ve Öğretim Tarihi Sempozyumu*, ed. B. Kocaoğlu, (İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınevi, 2022) 175.

⁴ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920)*. (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1996) 126-130.

yapılacak detaylı çalışmalara rehberlik edeceği değerlendirilmektedir. Çalışmanın ana kaynağını Zabıt Cerideleri, Resmî Gazete ve diğer çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada mukayese yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede kanunlar ortaya konularak kanunların karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca Ek'ler kısmında Yüksek Askerî Şura'da yapılan değişiklikler yıllara göre hazırlanarak tablo şeklinde sunulmuştur.

1. Yüksek Askerî Şura Kanunları

1.1. 636 Sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu (Kuruluş Kanunu)

Yüksek Askerî Şura (Âli Şura-yı Askerî) 29 Nisan 1925 tarihinde "Sadece barış dönemlerinde faaliyet göstermek ve merkezi hükümette bulunmak üzere" 636 sayılı kanuna göre kurulmuştur. Kanunun 1. Maddesine göre Şura'nın görevleri şunlardı:

"-Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinden oluşan Cumhuriyet ordusunda ve donanmasında terfi ve taltif usulleri,

-Tümen ve kolordu komutanlarıyla muadillerinin tayin, tebdil, emeklilik gibi personel işleri,

-Millî Savunma Bakanlığı ve Bahriye Vekâletinin bütçeleri,

-Barış ve seferi askerî teşkilatı,

-Barış konusu (hazarî vazülceyş),

-Önemli askerî tesisler ve fabrikaların inşaat ve teslihatı (silahlanma),

-Sefain-i cedide-i harbiyenin (yeni harp gemisi) evsafı (özellikleri) esasıyesi ve kadrodan çıkarılacak sefain-i harbiyenin (harp gemisi) feshi,

-Eğitim ve öğretim esasları,

-Askerî kanunlar,

-Memleketin müdafaa-i aliyesi nokta-i nazarından kara, deniz ve hava-i esasatı (esasları),

-Müstahkem mevki deniz üslerinin kuruluşu ve işleyiş tarzı ve ilgası,

-Cumhuriyet ordusunda askerî kıyafet ve teçhizatın tespiti,

-Turuk-u (usuller, yollar) sevkulceyşinin (sevk ve idare, strateji usulleri) nerelerde yapılmasının iktiza (lüzum) edeceği,

-Orduya henüz dâhil olmayan efradı memleketle muvazzaf hizmetini bitirmiş olan vatan evladının müdafaa-i memleket nokta-i nazarından kabiliyetlerinin tezyidi (artırma) konularında görüşlerini bildirmektir.⁵

Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları adlı eserde ise Yüksek Askerî Şûra'nın görevi; "önemli ordu işleri, kanun ve layihalar, Milli Savunma Bakanlığı bütçesi üzerinde inceleme yapmak ve büyük komutanların tayin işlerinde oy vermek" olarak tanımlanmaktadır.⁶

636 Sayılı Kanunu'nun 2. Maddesinde ise Yüksek Askerî Şûra'nın başkanı belirlenmişti. Buna göre Şûra'nın tabii başkanı, Cumhurbaşkanı'dır. Cumhurbaşkanı gerekirse Başbakan (Başvekil) ve Bakanları, Yüksek Askerî Şûra toplantısına çağrıda bulunabilirdi. Bakanlar Kurulu (Heyet-i Vekile) üyelerinin katılacağı toplantıda Cumhurbaşkanı bizzat Yüksek Askerî Şûra'ya başkanlık ederdi.⁷ Buradan hareketle Yüksek Askerî Şûra'nın ilk başkanlığını Mustafa Kemal Atatürk yapmıştı. Cumhurbaşkanı toplantıya katılmadığı zaman vekâleten yerine Başbakan, Milli Savunma veya Bahriye (Deniz Kuvvetleri/Donanma) bakanlarından biri ve bunlarda bulunmazsa Genelkurmay Başkanı (Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi) Yüksek Askerî Şûra'ya başkanlık ederdi. Kanunun 3. Maddesinde ise Yüksek Askerî Şûra'nın üyeleri belirlenmişti. Buna göre Milli Savunma Bakanı, Bahriye Vekili (Denizcilik Bakanı), Genelkurmay Başkanı, Ordu Müfettişleri, Donanma Komutanı, Yüksek Askerî Şûra üyeleriydi. Ayrıca "hazarda ve seferde bilfiil ordu ve donanma komutanlığını başarıyla yerine getirmiş muvazzaf erkan-ı askeriye (kurmay) meyanından veya evsafı mefkûreyi iktisap eylemiş muvazzaf ve bir derece madun (ast) kumandada bilfiil bulunan zevat meyanından daha dört aza intihap" edilebilirdi. Buna göre Yüksek Askerî Şûra, 11 kişiden oluşmaktaydı. Ayrıca Yüksek Askerî Şûra, Ordu Müfettişleri ve Donanma Komutanı, dört üye daha teklif edebilirlerdi. 4. Maddede Yüksek Askerî Şûranın "her yıl Aralık ayı ortasında⁸ Cumhurbaşkanının veya Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanının lüzum göreceği her zaman toplanabileceği" karara bağlanmıştı. 5. Madde ise Cumhurbaşkanı olduğu halde Yüksek Askerî Şûra'nın beş üyeden az olduğu durumda toplanamayacağı belirtilmişti. Yine aynı maddede Yüksek Askerî Şûra'ya

⁵ *Resmî Gazete*, "Şûra-yı Askerî Kanunu", S. 98, (29 Nisan 1925); TBMMZC, , C. 11, (22 Nisan 1925), 48.

⁶ A. Afet İnan, *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, (Ankara: TTK Yayınları, 1998), 337.

⁷ *Resmî Gazete*, "Şûra-yı Askerî Kanunu", S. 98, (29 Nisan 1925); TBMMZC, C. 11, (22 Nisan 1925), 48.

⁸ 1927 yılında Yüksek Askerî Şûra, 26 Aralık Pazartesi günü toplanmıştı. Görüldüğü üzere kanun maddesinde Şûra toplantısının Aralık ortasında yapılacağına karar verilmiş olsa da Aralık ayının uygun görülen herhangi bir gününde toplandığı anlaşılmaktadır. BCA, 30-10-0-0/MUAMELAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ-47-300-16 (25 Aralık 1927).

katılmayan üyenin oyunun “tahriren (yazı ile)” alınacağı hükmü yer almıştı. 6. Maddede, Yüksek Askerî Şura'nın işleyişi kapsamında tanzim ve idaresini Genelkurmay II. Başkanının yapacağı, 7. Maddede kanunun yayınlanmasından sonra yürürlüğe gireceği, 8. Maddede kanuna aykırı hükmün ilga olduğu, 9. Maddede ise kanunun icracısının Bakanlar Kuruluna ait olduğu karar altına alınmıştı.⁹

Cumhuriyet gazetesinin 28 Aralık 1925 tarihli haberine göre Yüksek Askerî Şura, toplanacak ve Şura'nın başkanlığını Gazi Mustafa Kemal Paşa yapacaktı. Toplantıda askerî konuların yanında Musul Meselesi de görüşülecekti. Hatta toplantıya Musul Heyet-i Murahhasa Müşaviri Cevat Paşa'nın da katılacağı bildirilmekteydi.¹⁰ Dolayısıyla Yüksek Askerî Şura kurulduktan sonra ilk toplantısını 28 Aralık'ta yapmış ve Şura'nın ilk başkanı Mustafa Kemal Atatürk idi. Aynı gazetenin 29 Aralık tarihli haberinde ise Askerî Şura toplantısının mahiyeti hakkında detaylı bilgiler verilmekteydi. Buna göre toplantı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında açılmış ve Paşa, Cumhuriyet ordusunu selamlayarak “Şura, Cumhuriyet ordularının terakki ve tekemmülünü temin ve memleketin esbab-ı müdafaasını ihzar ve takviye edecektir” sözleriyle bir nutukta bulunmuştu. Toplantıda Başbakan (Başvekil) İsmet Paşa, Genelkurmay Başkanı (Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi) Fevzi Paşa, Ordu Müfettişleri Ali Sait Paşa ve Fahrettin Paşa, üye Cevat Paşa ve Yakup Şevki Paşa, Milli Savunma Bakanı (Müdafaa-i Milli Reisi) Recep Bey hazır bulunmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa toplantıya teşrifleri sırasında askerî bando ile Askerî Şura üyeleri tarafından karşılanmıştı. “Milli Savunma Bakanı Recep Bey ve Bahriye Vekili İhsan Bey, silindir şapkalarını çıkarmak suretiyle Gazi Paşa Hazretlerini selamlamışlardı.”¹¹

⁹ *Resmî Gazete*, “Şura-yı Askerî Kanunu”, S. 98, (29 Nisan 1925); TBMMZC, , C. 11, (22 Nisan 1925), 48.

¹⁰ *Cumhuriyet*, “Şura-yı Askerî”, (28 Kanunievvel 1925).

¹¹ *Cumhuriyet*, “Şura-yı Askerî İçtimai”, (29 Kanuni Evvel 1925).

Resim-1: İlk Askerî Şura Toplantısı (28 Aralık 1925)¹²

1926 yılında 636 sayılı Yüksek Askerî Şura kanununun 2. Maddesi tekrar düzenlenmişti. Buna göre maddede, “Bakanlar Kurulu (Heyet-i Vekile) üyelerinin katılacağı toplantıda Cumhurbaşkanı bizzat Yüksek Askerî Şura’ya başkanlık eder” hükmü kaldırılmış ve yerine “Bu takdirde Cumhurbaşkanı bizzat hazır bulunmazsa vekâleten Başbakan veya Milli Savunma Bakanı veya Denizcilik Bakanı, heyete başkanlık eder. Yüksek Askerî Şura’nın sadece 3. Maddede zikrolunan daimi azası ile toplanması halinde başkanlık, Genelkurmay Başkanı tarafından ifa olunur” ibaresi konulmuştu.¹³ Dolayısıyla Milli Savunma Bakanı, Denizcilik Bakanı, Genelkurmay Başkanı, üç ordu müfettişi, donanma komutanı ve dört ordu/kolordu komutanından oluşan 11 kişilik daimi üyenin gerçekleştirdiği Yüksek Askerî Şura toplantısına bundan sonra Genelkurmay Başkanı, başkanlık edecekti. Diğer bir deyişle askerî üyelerin katıldığı toplantıda başkan, Genelkurmay Başkanı olacaktı.

636 sayılı kanununa göre Askerî Şura’nın görev ve sorumluluklarının çok geniş olduğu görülmektedir. Örneğin 1 Aralık 1929’da yapılan toplantıda kara ve hava

¹² Fotoğraflarla Atatürk Albümü, Yay. Haz. H. Özlü ve D. Kurt, (Ankara: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2017), 123.

¹³ TBMMZC, C. 25, (30 Mayıs 1926), s. 4; Resmî Gazete, “22 Nisan 1341 tarihli Yüksek Askerî Şura Kanununun İkinci Maddesini Muaddel Kanun”, S. 403, (20 Haziran 1926).

subaylarının kıyafetlerinde değişiklik yapılmasına karar verilmişti. Ayrıca alınan karara göre her yıl subaylara kıyafet bedeli verilecekti.¹⁴ Başka bir örnekte ise askerî memurların ve askerî sanatkârların yetiştirilmesine dair karardır. Şura tarafından alınan karar, Milli Savunma Bakanlığı aracılığı ile Bakanlar Kuruluna sunulmuş ve teklif, kurulun 1 Şubat 1931 tarihindeki toplantısında kabul edilerek yasalaşmıştı.¹⁵

1933 yılında 636 sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu'nun 4. Maddesinde değişiklik yapılmış ve "Yüksek Askerî Şura'nın her sene Şubat ayının başında ve Cumhurbaşkanı veya Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanının lüzum göreceği her zaman toplanır" hükmü getirilmişti.¹⁶ Bilindiği üzere kanun çıktığı zaman Yüksek Askerî Şura, Aralık ayının ortasında toplanması hükmü bulunmaktaydı.¹⁷ Dolayısıyla Yüksek Askerî Şura bundan sonra Şubat ayında toplanmaya başlayacaktı. 1934 yılında ise Askerî Şura Kanunu'nun 1. Maddesinin (A) Fıkrasında "askerî mütalaası alınır" ibaresine Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları yanında Jandarma ve Gümrük Muhafaza teşkilatı da dâhil edilmişti.¹⁸

1935 Şubat ayında yapılan Yüksek Askerî Şura'da görüşülen konulardan biri de askerî rütbelerin karşılıklarının belirlenmesi olmuştu. Buna göre bir cetvel hazırlanmış ve bu cetvel, Milli Savunma Bakanlığının 8 Nisan 1935 tarih ve 110468 sayılı tezkeresi ile Bakanlar Kuruluna sunulmuştu. Teklif, 9 Nisan 1935 tarihli toplantıda kabul edilmişti.¹⁹

¹⁴ Vakit Gazetesi, "Kara ve Hava Zabıtlarının Üniformaları Tebdil Ediliyor", 1 Aralık 1929.

¹⁵ Resmî Gazete, "Kararname No: 10569", S. 1742, (8 Mart 1931); Resmî Gazete, "Kararname No: 10573", S.1743, (9 Mart 1931).

¹⁶ TBMMZC, C. 13, (16 Nisan 1933), 2.

¹⁷ Milliyet Gazetesinin 4 Şubat 1932 tarihli haberine göre Yüksek Askerî Şura toplantısı 1,5 aydır devam etmekteydi ve 4 Şubat 1932 günü sona erecekti. Milliyet Gazetesi, "Askerî Şura Mesaisini Bitirdi", (4 Şubat 1932).

¹⁸ Resmî Gazete, "Şurayı Askerî Teşkilî Hakkındaki Kanununun 1'inci Maddesinin (A) Fıkrasının Tefsiri", S. 2689, (1 Mayıs 1934).

¹⁹ Resmî Gazete, "Kararname No: 2295", S. 2984, (22 Nisan 1935).

Ordudaki rütbeler ve yeni karşılıkları

Eski adı	Türkçe karşılığı	
Müşür	Mareşal, Büyük Amiral	Generaller Amiraller (Erkân)
Birinci Ferik	Orgeneral, Oramiral	
Ferik	Korgeneral, Koramiral	
Fırka K. Mirliwa Mirliwa	Tümgeneral, Tümamiral Tuğgeneral, Tuğamiral	
Miralay	Albay	Üstsubaylar (Ümera)
Kaymakam	Yarbay	
Bınbaşı	Bınbaşı	Subaylar (Zabitler)
Kıdemli Yüzbaşı	Önyüzbaşı	
Yüzbaşı	Yüzbaşı	
Birinci mülâzım	Teğmen	
Mülâzım	Asteğmen	
Zabit Vekili	Yarsubay	Asubaylar (Zabitan)
Başgedikli	Başgedikli	Erbaşlar (Küçük zabitler)
Başçavuş	Başçavuş	
Başçavuş muavini	Üççavuş	
Çavuş	Çavuş	
Onbaşı	Onbaşı	

Tablo-1: 1935 yılı Askerî Şûra'nın teklifiyle düzenlenen ordudaki rütbeler ve yeni karşılıkları²⁰

1945 yılında Yüksek Askerî Şûra Kanununa ek olarak 4764 no.lu kanunla "Hava Kuvvetleri Komutanı, Yüksek Askerî Şûra'ya üye yapılmıştı.²¹ Böylece 11 daimi üyenin sayısı 12'ye çıkmıştı.

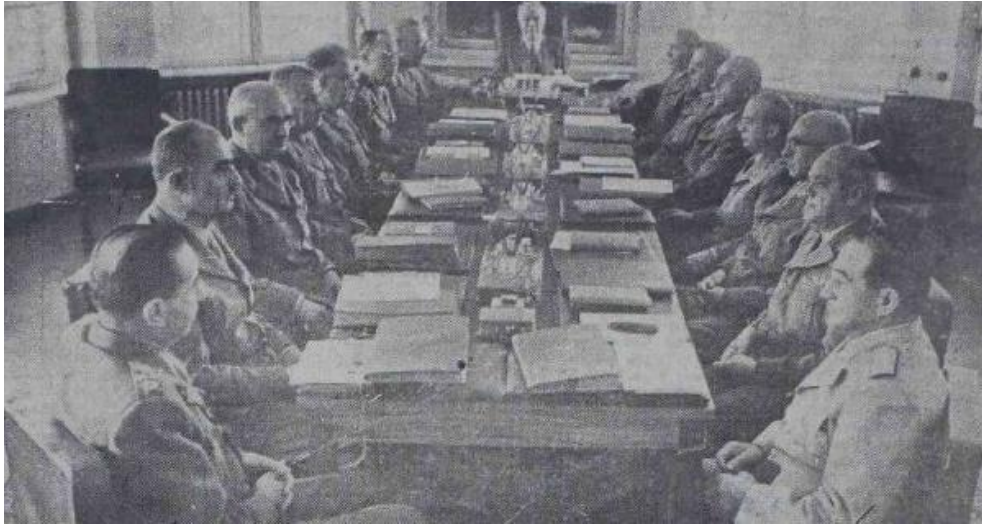
Çok partili hayata geçiş (1946-1950) sürecinde Yüksek Askerî Şûra'nın teşkilatında değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Buna göre 1949 yılında "Yüksek Askerî Şûranın Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 636 sayılı kanunun 2'nci ve 3'üncü Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun" kabul edilmişti. Bu kanunla birlikte Hava Kuvvetleri Komutanını Yüksek Askerî Şûra'ya üye yapan kanun maddesi de ilga edilmişti. Yeni düzenlemeye göre Askerî Şûra'nın tabii başkanı, artık Cumhurbaşkanı değil, Başbakan idi. Ayrıca Başbakan tarafından davet edilen diğer bakanlar da toplantıya katılabileceklerdi. 3. Maddesinde yapılan düzenlemeye göre ise daimi üyelerin toplanması halinde Yüksek Askerî Şûra'ya Milli Savunma Bakanı, bulunmadığı zamanlarda ise Genelkurmay Başkanı başkanlık edecekti. Aynı kanunla Yüksek Askerî Şûra'nın daimi üyeleri de 15'e çıkmıştı. Buna göre Askerî Şûra üyeleri; Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Ordu Müfettişleri, Millî Savunma Yüksek Kurulu Genel Sekreteri, barışta ve seferde bilfiil komutanlıklarını başarı ile yapmış altı üye ile birlikte 15

²⁰ Resmî Gazete, "Kararname No: 10569", S. 2984, (22 Nisan 1935).

²¹ Resmî Gazete, "Askerî Şûranın Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanuna Ek Kanun", S. 6047, (3 Temmuz 1945).

kişiden teşkil edilmişti. Ayrıca Yüksek Askerî Şura, yılda en az iki defadan az olmamak üzere toplanabilir ve kararların salt çoğunlukla (yarıdan bir fazla çoğunluk) verildiği hususu kanun kapsamına alınmıştı.²²

1950 yılında Askerî Şura'ya üyeliklerin Bakanlar Kurulu kararıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Milli Savunma Bakanlığının 10 Temmuz 1950 tarihli ve 1853 Sayılı teklifiyle 5398 Sayılı Kanunun 4. Maddesine²³ göre Orgeneral Muzaffer Tuğsavul, Orgeneral M. İzzet Aksalur ve Orgeneral Zeki Doğan, Cumhurbaşkanının imzasıyla²⁴ Askerî Şura'ya üye olarak atanmışlardı.²⁵ Bu atamalardan sonra Yüksek Askerî Şura, Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce başkanlığında 20 Temmuz 1950'de toplanmıştı.

Resim-2: 20 Temmuz 1950'de toplanan Yüksek Askerî Şura²⁶

1972 yılına kadar yürürlükte kalan 636 sayılı Yüksek Askerî Şura kanununa özetle bakıldığı zaman Şura'ya başlangıçta Cumhurbaşkanı başkanlık ederken *Çok Partili Hayata Geçiş* sürecinde Başbakan başkanlık etmeye başlamıştır. Ayrıca kanuna göre Yüksek Askerî Şura'nın cumhuriyet ordusunun teşkil edilmesi kapsamında yetkisinin oldukça geniş olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 636 sayılı kanun, bir

²² *Resmî Gazete*, "Yüksek Askerî Şuranın Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanunun 2'nci ve 3'üncü Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun", S. 7223, (3 Haziran 1949).

²³ 4. Madde: "Kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları ile ordu müfettişleri ve diğer orgeneral ve oramiraller Genelkurmay Başkanının mütalâası alınarak Millî Savunma Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla tayin ve tebdil olunurlar". *Resmî Gazete*, "Millî Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun", S. 7223, (3 Haziran 1949).

²⁴ BCA, 30-18-1-2 KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-)-109-54-1 (29 Ağustos 1945).

²⁵ *Resmî Gazete*, S. 7559, (15 Temmuz 1950); BCA, 30-18-1-2 KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-)-122-46-8 (06 Haziran 1950).

²⁶ *Zafer Gazetesi*, "Yüksek Askerî Şura Dün Toplandı", (21 Temmuz 1950).

kuruluş kanunuydu. Bu kanuna göre Milli Savunma Bakanı, Bahriye Vekili (Denizcilik Bakanı), Genelkurmay Başkanı, Ordu Müfettişleri, Donanma Komutanı, Yüksek Askerî Şûra'nın tabii üyeleri idi. Ayrıca barışta ve savaşta görevini başarıyla yürütmüş ordu ve donanma komutanlığı yapmış veya üstün yetenekli muvazzaf ve bir derece ast komutanlıktan dört aza da seçilebiliyordu. Diğer bir deyişle tabii üyelerin yanında başarılı görülen komutanlar da Yüksek Askerî Şûra'ya üye olabiliyorlardı. Ayrıca Yüksek Askerî Şûra üyelerinin temsil makamları dikkate alınrsa makamdaki komutan veya bakan değıştikçe Askerî Şûra üyeleri de değışmekteydi/değışmektedir.

1.2. 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şûra Kanunu

Bilindiği üzere 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, "Meclis ve Hükümetin tutumunu eleştiren, demokratik düzen içinde Anayasa'nın kapsadığı tedbirlerin süratle alınmasını öngören, bu yapılmadığı takdirde Türk Silahlı Kuvvetlerinin idareyi doğrudan doğruya ele almaya kararlı olduğunu" belirtmişlerdi.²⁷ 12 Mart Muhtırası'na göre Meclis ve Hükümetin ülkeyi anarşi ve kardeş kavgası içine soktuğu, derhal partiler üstü yeni bir hükümetin kurularak Anayasa'nın öngördüğü reformların yapılması, aksi halde kanunların TSK'ya vermiş olduğu devleti korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareye el koyacağını bildirmişlerdi. Bu gelişmeyle Türk devlet teşkilatı ve siyaseti üzerinde önemli bir değışim süreci başlamıştı. Bu süreçte meclis açık kalmış ve yönetim sivil siyasetçilerin elinde gözükmüşse de, asıl belirleyici güç ordunun üst kademesi olmaya devam etmiş, çok partili siyaset fiilen iki yıl askıya alınmıştı.²⁸

Yüksek Askerî Şûra Kanunu da bu değışimden etkilenmiş ve 1972 yılında 636 sayılı kanun kaldırılmış ve yerine 1612 sayılı "Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" kabul edilmişti. 12 maddeden oluşan kanunda "Kuruluş", "Başkan ve Görevleri", "Görevler", "Toplantı Zaman ve Yeri", "Toplantı Çoğunluğu ve Oylama", "Genel Sekreterlik", "Kıdemsizlerin Toplantıya Katılamaması", "Kararların Gizliliği", "Yönetim", "Yürürlükten Kaldırılan Kanunlar", "Yürürlük" ve "Yürütme" başlıkları yer almıştı.²⁹

1925 tarihli 636 Sayılı kanun ile 1972 tarihli 1612 sayılı kanun arasındaki farklılıklar şunlardır: 636 sayılı kanunun 1. Maddesinde yer alan "merkezi

²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 12, TBM Meclisi Matbaası, Ankara, 1971, 4.

²⁸ Yusuf Ziya Keskin, "Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri", *Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/Özel Sayı, (Kasım 2020), 1-2.

²⁹ Resmî Gazete, "Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun", S. 14257, (26 Temmuz 1972).

hükümette” yerine 1612 sayılı kanunda “başkentte” ibaresi yer almıştı. 1612 sayılı kanunun 2. Maddesinde “Başkan ve Görevleri” başlığı altında Yüksek Askerî Şura’nın başkanı yine Başbakan olarak belirtilmişti. Başbakan olmağı takdirde ise Genelkurmay Başkanı, Şura’ya başkanlık yapacaktı. Ayrıca bu madde altında Yüksek Askerî Şura üyeleri belirtilmiş ve buna göre; Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı, Kuvvet Komutanları, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, Donanma Komutanı ve Yüksek Askerî Şura üyeliğine atanan orgeneral, oramiraller ve gerektiğinde Jandarma Genel Komutanı üye olarak kabul edilmişti. 2. Maddeye bakıldığı zaman 636 sayılı kanuna göre 1612 sayılı kanunda Yüksek Askerî Şura üyeleri açıkça belirtilmişti. Üyeler arasında sivil üye bulunmamaktaydı. 636 sayılı kanunda hatırlanacağı üzere Cumhurbaşkanı’nın davetiyle bakanlar toplantıya katılabilirlerdi.

1612 sayılı kanunun 3. Maddesinde Yüksek Askerî Şura’nın görevleri belirtilmiş ve 636 sayılı kanuna göre görevin; “askerî stratejik konsept” çerçevesinde kaldığı görülmektedir. Kanunun 4. Maddesinde ise Yüksek Askerî Şura’nın ne zaman toplanacağına dairdir. Hatırlanacağı üzere Yüksek Askerî Şura, 636 sayılı kanunda Aralık ayının ikinci haftasında toplanıyordu. Sonra toplantı Şubat ayına alınmıştı. 1612 sayılı kanunla toplantı zamanı olarak Şubat ve Ağustos ayları belirtilmişti. Ayrıca kanuna göre Başbakanın görüşü alınarak Genelkurmay Başkanı toplantının zamanını, yerini ve gündemini belirleyecekti. 1612 sayılı kanunun 5. Maddesi oylama esaslarını daha detaylı olarak ele almıştı. 6. Madde de ise 636 sayılı kanun gibi Genelkurmay II. Başkanı Yüksek Askerî Şura’nın Genel Sekreteri olarak belirtilmiş, ancak oy kullanma hakkının olmadığı maddeye eklenmişti.

1925 tarihli 636 sayılı kanun, 9 maddeden oluşmaktaydı. 1612 sayılı kanun ise 12 maddeden meydana getirilmişti. Ayrıca 636 sayılı kanundan farklı olarak 7. Maddede, terfi veya emeklilik konusunda “kıdemsizlerin “toplantıya” katılamayacağı, 8. Madde Yüksek Askerî Şura toplantılarının gizlilikle yürütüleceği, 9. Maddede ise çalışma usullerinin içtüzükle belirtileceği yer almaktaydı. 10., 11., ve 12. Maddeler ise 636 sayılı kanunla aynı idi.³⁰

1612 sayılı Yüksek Askerî Şura kanunu ilk olarak 1979 yılında değişikliğe uğramıştı. 2233 Sayılı “1612 Sayılı Yüksek Askerî Şuranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Kimi Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun” ile 2., 4. ve 6. Maddelerinde değişiklik yapılmıştı. Buna göre 2. Maddede yer alan Yüksek Askerî

³⁰ Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, S. 14257, (26 Temmuz 1972).

Şura üyeleri içerisinde Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, üyelikten çıkarılmıştı. 4. Maddesinde Şubat ve Ağustos aylarında toplanacağı hükmü yerine Ağustos ve Kasım aylarında toplanacağı karara bağlanmıştı. 6. Maddede ise Genelkurmay II. Başkanı Yüksek Askerî Şura'nın Genel Sekreteri olarak belirtilmiş, oy kullanma hakkının olmadığı hükmü maddeden kaldırılmıştı.³¹

1612 sayılı Yüksek Askerî Şura kanununa genel olarak bakıldığı zaman 636 sayılı kanuna göre Şura, *askerî* bir yapıya bürünmüştür. Ayrıca bakanlar, Yüksek Askerî Şura'da yer almaya başlamıştır. Öte yandan Şura'nın görev alanı "askerî stratejik konsept" çerçevesinde kalmıştır.

Bilindiği üzere 12 Eylül 1980 tarihinde ordu, devlet yönetimine el koymuştu. Yeni bir hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar geçici bir zaman için yasama ve yürütme Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanı ile Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşan Millî Güvenlik Konseyi tarafından idare edilmişti.³² Bu hükümet değişikliğine göre de Yüksek Askerî Şura Kanunu'nda değişikliğe gidilmiştir. Bu kapsamda 1612 sayılı kanunun "Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi ve 2'nci Maddesinin 2'nci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılması Hakkında 2317 Sayılı Kanun" 15 Ekim 1980 tarihinde kabul edilmişti. Buna göre 1612 sayılı kanunun 2. Maddesi yürürlükten kaldırılmış ve yerine Yüksek Askerî Şura üyelerini yeniden belirleyen madde kabul edilmişti:

"Millî Güvenlik Konseyi'nin devamı süresince; Yüksek Askerî Şura'nın Başkanı; Devlet Başkanı Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanıdır. Şura üyeleri; Kara Kuvvetleri Komutanı ve Millî Güvenlik Konseyi Üyesi, Hava Kuvvetleri Komutanı ve Millî Güvenlik Konseyi Üyesi, Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Millî Güvenlik Konseyi Üyesi, Jandarma Genel Komutanı ve Millî Güvenlik Konseyi Üyesi, Başbakan, Millî Savunma Bakanı, Donanma Komutanı ile Silahlı Kuvvetler kadrolarında bulunan orgeneral ve oramirallerdir. Devlet Başkanının bulunmadığı hallerde en kıdemli Millî Güvenlik Konseyi üyesi Şura'ya başkanlık eder. Yüksek Askerî Şura Üyeleri'nin, terfi işlemleri ile ilgili konulardaki oy hakkı ve değerlendirme notu eş değerdedir. Yüksek Askerî Şura toplantısının zamanı, yeri ve

³¹ *Resmî Gazete*, "1612 Sayılı Yüksek Askerî Şuranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Kimi Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun", S. 16650, (29 Mayıs 1979).

³² *Resmî Gazete*, "Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Türk Milletine Açıklaması", S. 17103, (12 Eylül 1980).

gündemi Devlet Başkanı Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanının onayı ile belirlenir".³³

Bu maddeye göre Devlet Başkanı, Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı, ayrıca Yüksek Askerî Şura'nın da başkanı sayılmaktaydı.

1612 sayılı kanununun 1. Maddesi 29 Haziran 1983'te tekrar değişikliğe uğramıştı. Zira 1980'den sonra devlet, "Devlet Başkanı" tarafından yönetilmişti. Bu değişiklikle "Devlet Başkanı" ifadesi "Cumhurbaşkanı" olarak değiştirilmişti.³⁴ Ayrıca 1 Kasım 1983'te 4. Maddede de bir değişiklik yapılmıştı. Buna göre, Yüksek Askerî Şura'nın olağan olarak Ağustos ayının ilk haftasında toplanmasına ve Genelkurmay Başkanının belirleneceği bir zamanda yapılmasına karar verilmişti.³⁵ Dolayısıyla bu tarihten sonra Yüksek Askerî Şura Ağustos aylarının başında toplanmaya başlanacaktı.

1.3. Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği (28 Mayıs 2017)

15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminden sonra Türkiye'de yapısal değişiklikler meydana gelmişti. Özellikle 11 Şubat 2017 ve 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Cumhurbaşkanının yetkileri artırılmıştı. 16 Nisan 2017 tarihinde ise bu Anayasa değişikliği referandumla oylanmış ve referandum, *evet* ile sonuçlanmıştı.³⁶

Bu gelişmelerle birlikte kurumlarda işleyişi düzenleyen yönetmelikler de yeniden düzenlenmişti. Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği de bunlardan biridir. 1612 sayılı Yüksek Askerî Şura kanununun 9. Maddesi çalışma usullerinin içtüzükle belirleneceğine dairdir. Bu minvalde bir yönetmelik hazırlanmış ve 28 Mayıs 2017 tarihinde uygulamaya geçirilmişti. Yönetmelik, beş bölüm ve 19 maddeden meydana getirilmiştir. Yönetmeliğin amacı, Yüksek Askerî Şura'nın hazırlık faaliyetleri, yönetimi, çalışma ve karar alma usulleri, sekretarya hizmetleri ile görevlerine ilişkin diğer hususları düzenlemektir. Ayrıca yönetmelik, TSK'ya mensup general, amiral ve albaylardan, bir üst rütbeye terfi, kadrosuzluktan emeklilik veya görev süresi uzatılma durumunda bulunanlar ile Şura faaliyetlerinde görevli personeli ve Yüksek

³³ *Resmî Gazete*, "Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi ve 2'nci Maddesinin 2'nci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun", S. 17139, (18 Ekim 1980).

³⁴ *Resmî Gazete*, "17/7/1972 Tarihli ve 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun", S. 18093, (30 Haziran 1983).

³⁵ *Resmî Gazete*, S. 18210, (3 Kasım 1983).

³⁶ *Resmî Gazete*, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", S. 29976, (11 Şubat 2017).

Askerî Şura üyelerini kapsamaktadır. Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği'nin 2. Bölümü ise "Başkan", "Üyeler" ve "Görevleri" içine almaktadır.

Yönetmeliğe göre Yüksek Askerî Şura üyeleri; Şura'nın Başkanı Başbakan olmak üzere Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Adalet Bakanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı ve Milli Savunma Bakanı ile Kuvvet Komutanları olarak belirlenmiştir. Ayrıca Yüksek Askerî Şura'nın görevleri arasına (5. Madde) "General ve amiralliğe yükselecek albaylar ile bir üst rütbeye yükselecek generallerin terfi kararlarını almak, görev süresi uzatılacak general ve amiraller hakkında karar almak, kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılacak general ve amiraller ile albaylar hakkında karar almak ve hizmetine ihtiyaç duyulması nedeniyle görev süresi uzatılacak albaylar hakkında karar almak" gibi fıkraların eklendiği görülmektedir. Şura Yönetmeliği'nin 3. Bölümünde "Şura Toplantıları Öncesinde Yapılacak Hazırlık Faaliyetleri" başlığı altında Şura hizmetlerinin yürütülmesi, toplantının yeri ve zamanı, toplantı hazırlıkları, gündemin belirlenmesine dair ön hazırlıklar, terfi, görev süresinin uzatılması ve emeklilik işlemlerine dair ön hazırlıklar ve toplantının duyurulması gibi hususlar detaylandırılmıştır. 4. Bölümde ise "toplantının icrası" detaylı olarak anlatılmıştır. Örneğin "terfi edecek general, amiral ve albayların terfi işlemlerine Ekim ayında başlamaktadır. Şura kararları, Cumhurbaşkanının onayı ile tekemmül etmektedir. Şura Sekreteryası tarafından Şura Şeref Defteri tutulur. Bu defter, Şura'nın her toplantısında üyelere imza ettirilerek muhafaza altında bulundurulur" gibi dikkat çeken hususlar bulunmaktadır.³⁷

Yönetmeliğe bakıldığında 1612 sayılı kanun kapsamında Yüksek Askerî Şura'nın işleyişinin detaylandırıldığı görülmektedir. Yönetmeliğe göre Yüksek Askerî Şura Başkanı, Başbakandır. Ayrıca Başbakan Yardımcıları ve Bakanlar da bu toplantıya katılmaya başlamışlardır. Dolayısıyla Yüksek Askerî Şura üyelerinin 636 sayılı kanunda (1925 kuruluş kanunu) olduğu gibi tekrar sivil özellik kazanmaya başladığı görülmektedir.

1.4. 15 Temmuz 2018 Tarihli Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası:8)

1971 yılından itibaren hukukumuzda giren Kanun Hükmünde Kararname (KHK) uygulaması³⁸, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı

³⁷ Resmî Gazete, "Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği", S. 30079, (28 Mayıs 2017).

³⁸ Turgut Tan, "Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50/1, (1995), 352.

seçiminden sonra Türkiye Cumhuriyeti, 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş yapmıştır.³⁹ Bu değişikliklerle özellikle KHK uygulamaları da artmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine (CHS) geçişle birlikte işleyişinde değişiklik yapılan kuruluşlardan biri de Yüksek Askerî Şura'dır. Değişiklikler, Cumhurbaşkanlığı'nın 8. Nolu Kararnamesi ile yapılmıştır. Kararname, 11 maddeden oluşmaktadır. Kararname "Kuruluş", "Başkan ve Üyeler", "Görevler", "Toplantı Zaman ve Yeri", "Toplantı Çokluğu ve Oylama", "Sekretarya", "Kıdemsizlerin Toplantıya Katılmaması", "Kararların Gizliliği", "Yönetim", "Yürürlük" ve "Yürütme" başlıkları altında toplanmıştır. Buna göre 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şura Kanunu'na göre farklıklar sıralanırsa 2. Maddede Yüksek Askerî Şura'nın tabii başkanı olarak Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Üyeleri ise Cumhurbaşkanı Yardımcıları, Adalet Bakanı, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı, Hazine ve Maliye Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları yer almaktadır.

Cumhurbaşkanının toplantıya katılmadığı durumlarda Şura'ya artık Genelkurmay Başkanı değil, tayin edeceği yardımcısı başkanlık edecektir.

3. Maddede yer alan görevler ise 1612 sayılı kanundaki gibi "stratejik konseptin tespiti" olarak kalmıştır. 4. Maddede yer alan toplantı zamanı ve yerinin belirlenmesi görevi, Genelkurmay Başkanına değil, Cumhurbaşkanı yardımcısına verilmiştir. Buna göre Şura'nın yılda en az bir kere toplanmasına karar verilmiştir. 6. Maddede ise sekretarya hizmetlerini Cumhurbaşkanınca belirlenecek merci yürütecek hükmü yer almıştır. 8. Maddede gizlilik hususuna değinilmiş ve kararların açıklanması Milli Savunma Bakanlığının sorumluluğuna verilmiştir. 9. Maddede Yüksek Askerî Şura çalışma usullerini, Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak olan yönetmelik ile belirlenir, 11. Madde de ise söz konusu "kararnameyi Cumhurbaşkanlığı kararnamesini Cumhurbaşkanı yürütür" hükmü yer almaktadır.⁴⁰ Bu kararnameden sonra 9. Maddede belirtilen yönetmelik, 2 Ekim 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik 21 maddeden oluşmaktadır. 28 Mayıs 2017 tarihli yönetmelik de yer alan Başbakanın yetkileri Cumhurbaşkanına verilmiştir. Diğer yönetmelikten farklı olarak Şura Sekretaryasını Milli Savunma Bakanı Müsteşarı yürütürken bu yönetmelikle yetki Milli Savunma Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğüne

³⁹ Bayram Doğan ve İdris Doğan, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2, (2020), 469.

⁴⁰ *Resmî Gazete*, "Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", S. 30479, (15 Temmuz 2018).

verilmiştir. Ayrıca yönetmelikle 28 Mayıs 2017 Tarihli ve 30079 Sayılı Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.⁴¹

1925 tarihli 636 sayılı kuruluş kanununda olduğu gibi Cumhurbaşkanlığının 8. Nolu Kararnamesi ile Yüksek Askerî Şura, Cumhurbaşkanlığının başkanlığında toplanmaya başlanmış; Bakanlar, Şura toplantılarında Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları gibi üye olarak yer almışlardır.

Sonuç ve Değerlendirme

Askerî Şura geleneği, Türklere yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu coğrafyasında son Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da bu gelenek devam etmiştir. Ve ilk Askerî Şura 28 Aralık 1925'te toplanmıştı. Şura'nın ilk Başkanı da Gazi Mustafa Kemal Atatürk idi. Yüksek Askerî Şura, Cumhuriyet döneminde üç kanun sürecinden geçmiştir. Ayrıca hazırlanan iki yönetmelikle de işleyişinde düzenlemeler yapılmıştır. Şura'nın kuruluş sürecinde üye sayısı 11 iken sayısının zamanla arttığı görülmektedir. Bilindiği üzere günümüzde Yüksek Askerî Şura, Ağustos ayının başında toplanmaktadır. Bu gelenek, 1972 tarihli 1612 sayılı kanunla 1983'ten sonra başlamıştır.

Öte yandan 1925 tarihli 636 sayılı kanunla 2018 tarihli 8 Nu.lı KHK'da Askerî Şura üyelerinde *sivil* ağırlık varken 1612 sayılı kanunda *askerî* üyelerin ağırlığı vardır. Kanunların karşılaştırılmasını ele alan bu çalışmada, Yüksek Askerî Şura'da son yıllarda yapılan düzenlemelerin 1925 tarihli Askerî Şura kanunu ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın başlığından da anlaşılacağı üzere Yüksek Askerî Şura, kanunlar çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla Yüksek Askerî Şura'nın aldığı kararlar kapsamında genişçe incelenmesiyle bilim dünyasına kazandırılmasına ihtiyaç olduğu kıymetlendirilmektedir.

Kaynakça

1. Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30-10-0-0/MUAMELAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ-47-300-16 (25 Aralık 1927).

BCA, 30-18-1-2 KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-)-109-54-1 (29 Ağustos 1945).

⁴¹ *Resmî Gazete*, "Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği", S. 31971, (2 Ekim 2022).

BCA, 30-18-1-2 KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-)-122-46-8 (06 Haziran 1950).

2. Zabıt Ceridesi

TBMMZC, C. 11, (22 Nisan 1925).

TBMMZC, C. 25, (30 Mayıs 1926).

TBMMZC, C. 13, (16 Nisan 1933).

TBMM Tutanak Dergisi, C. 12, TBM Meclisi Matbaası, Ankara, (1971).

3. Resmî Gazete

Resmî Gazete, “Şurayı Askerî Kanunu”, S. 98, (29 Nisan 1925).

Resmî Gazete, “22 Nisan 1341 tarihli Yüksek Askerî Şura Kanununun İkinci Maddesini Muaddel Kanun”, S. 403, (20 Haziran 1926).

Resmî Gazete, “Kararname No: 10569”, S. 1742, (8 Mart 1931); *Resmî Gazete*, “Kararname No: 10573”, S.1743, (9 Mart 1931).

Resmî Gazete, “Şurayı Askerî Teşkilî Hakkındaki Kanunun 1’inci Maddesinin (A) Fıkrasının Tefsiri”, S. 2689, (1 Mayıs 1934).

Resmî Gazete, “Kararname No: 2295”, S. 2984, (22 Nisan 1935).

Resmî Gazete, “Askerî Şuranın Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanuna Ek Kanun”, S. 6047, (3 Temmuz 1945).

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şuranın Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanunun 2’nci ve 3’üncü Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, S. 7223, (3 Haziran 1949).

Resmî Gazete, “Millî Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun”, S. 7223, (3 Haziran 1949).

Resmî Gazete, S. 7559, (15 Temmuz 1950).

Resmî Gazete, “Yüksek Askerî Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”, S. 14257, (26 Temmuz 1972).

Resmî Gazete, “1612 Sayılı Yüksek Askerî Şuranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Kimi Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun”, S. 16650, (29 Mayıs 1979).

Resmî Gazete, "Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Türk Milletine Açıklaması", S. 17103, (12 Eylül 1980).

Resmî Gazete, ""Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi ve 2'nci Maddesinin 2'nci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun", S. 17139, (18 Ekim 1980).

Resmî Gazete, "17/7/1972 Tarihli ve 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun", S. 18093, (30 Haziran 1983).

Resmî Gazete, S. 18210, (3 Kasım 1983).

Resmî Gazete, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", S. 29976, (11 Şubat 2017).

Resmî Gazete, "Yüksek Askerî Şûra Yönetmeliği", S. 30079, (28 Mayıs 2017).

Resmî Gazete, "Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", S. 30479, (15 Temmuz 2018).

Resmî Gazete, "Yüksek Askerî Şûra Yönetmeliği", S. 31971, (2 Ekim 2022).

4. Gazeteler

Cumhuriyet, "Şûra-yı Askerî", (28 Kanuni Evvel 1925).

Cumhuriyet, "Şûra-yı Askerî İçtimai", (29 Kanuni Evvel 1925).

Milliyet Gazetesi, "Askerî Şûra Mesaisini Bitirdi", (4 Şubat 1932).

Vakit Gazetesi, "Kara ve Hava Zabitlerinin Üniformaları Tebdil Ediliyor", (1 Aralık 1929).

Zafer Gazetesi, "Yüksek Askerî Şûra Dün Toplandı", (21 Temmuz 1950).

5. Tetkik ve Telif Eserler

Aksu, Cevat. Dâr-ı Şurâ-yı Askerî, Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Çaykırın, Güzin. "Alman Islah Heyeti'nin Askerî Eğitim Faaliyetleri (1913-1918)". *Türk Askerî Eğitim ve Öğretim Tarihi Sempozyumu*. ed. B. Kocaoğlu, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınevi, 2022) 173-192.

Doğan, Bayram ve Doğan, İdris. "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2, (2020), 468-483.

Fotoğraflarla Atatürk Albümü. Yay. Haz. H.Özlu ve D.Kurt, Ankara: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2017.

İnan, A. Afet. *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları.* Ankara: TTK Yayınları, 1998.

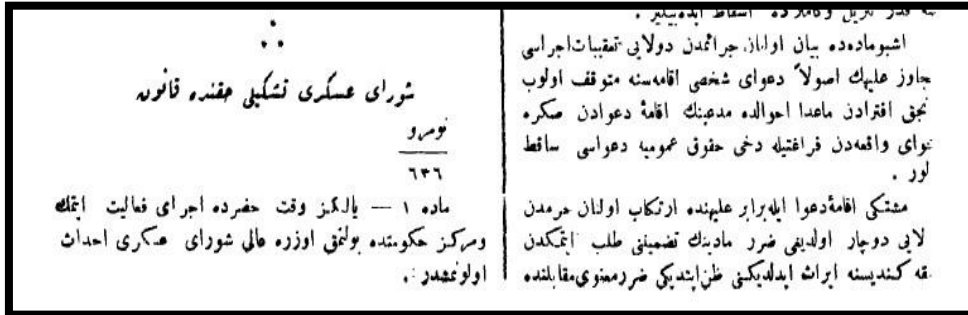
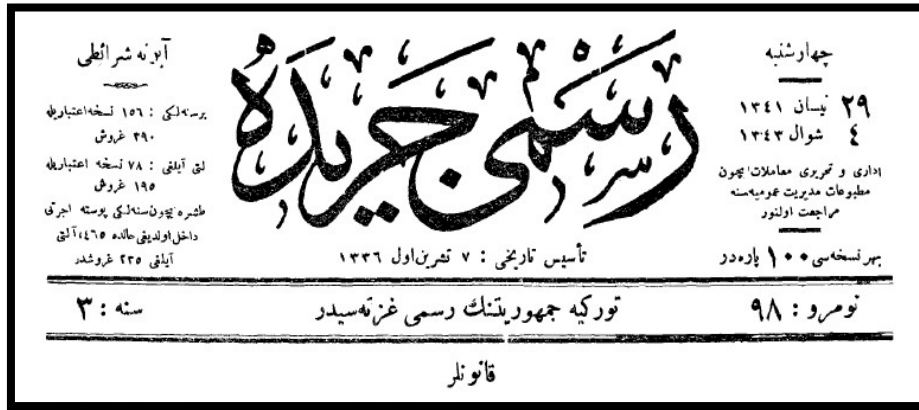
Keskin, Yusuf Ziya. "Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri". *Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/Özel Sayı, (Kasım 2020), 1-15 . <https://doi.org/10.32709/akusosbil.766752>

Tan, Turgut. "Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50/1, (1995), 335-353. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001796

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920). Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1996.

Yüksek Askerî Şura Tarihçesi. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2001.

Ek-1 Resmî Ceride'de (Resmî Gazete) Şura-yı Askerî Teşkiline Dair Kanun (29 Nisan 1925).

Ek-2 Yıllara göre Yüksek Askerî Şura kanun, karar ve yönetmelikleri

1.	29 Nisan 1925	Askerî Şûra'nın teşkilât ve vazifesi hakkında kanun
2.	20 Haziran 1926	19 Nisan 1341 tarihli Şurayı Askerî Kanununun ikinci maddesini muaddel kanun
3.	19 Nisan 1933	636 sayılı Askerî Şûra Kanununun 4'üncü maddesinin tadili hakkında kanun
4.	1 Mayıs 1934	Askerî Şûra'nın teşkili hakkındaki kanunun 1'inci maddesinin (A) fıkrasının tefsiri (yorumu)
5.	27 Haziran 1945	Askerî Şûra'nın teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 636 sayılı kanuna ek kanun
6.	3 Haziran 1949	Yüksek Askerî Şûra'nın teşkilât ve görevleri hakkındaki 636 sayılı Kanunun 2'nci ve 3'üncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun
7.	15 Temmuz 1950	Orgeneral Muzaffer Tuğsavul, Orgeneral M. İzzet Aksalur ve Orgeneral Zeki Doğan'ın Askerî Şûra Üyeliklerine tayinleri (Karar sayısı: 11522).
8.	24 Aralık 1955	Harp Akademileri Komutanı Orgeneral F. Mengüç'ün, Askerî Şûra'ya azalığına tayini (Karar sayısı: 6209).
9.	15 Mart 1969	Orgeneral Cemal Tural'ın Yüksek Askerî Şûra Üyeliğine atanması (Karar sayısı:6/11473)
10.	15 Mart 1969	Yüksek Askerî Şûra Üyeliğine atanan Orgeneral Cemal Tural'ın yerine, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ın, Anayasa'nın 110 uncu maddesi gereğince Genelkurmay Başkanlığına atanmasının Cumhurbaşkanlığı Yüksek Katına arz ve teklif edilmesi (Karar sayısı:6/11474)
11.	26 Temmuz 1972	1612 Sayılı Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun
12.	17 Mayıs 1979	1612 Sayılı Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Kimi Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
13.	15 Ekim 1980	Yüksek Askerî Şûra'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi ve 2'nci Maddesinin

		2'nci Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılması Hakkında 2317 Sayılı Kanun
14.	26 Haziran 1983	Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna 15/10/1980 tarih ve 2317 sayılı Kanunla eklenmiş bulunan Geçici 1'inci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi kararı.
15.	1 Kasım 1983	17/7/1972 Tarihli ve 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
16.	28 Mayıs 2017	Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği
17.	15 Temmuz 2018	Yüksek Askerî Şura'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası:8)
18.	2 Ekim 2022	Yüksek Askerî Şura Yönetmeliği

